

REKABETÇİ BİR ORTAMDA KOBİ'LERİN GELECEĞİNDE İNOVASYON VE ÜNİVERSİTE SANAYİ İŞBİRLİĞİNİN ÖNEMİ VE ÇORUM İNCELEMESİ

Hülya Çağırın Kendirli^{a*} Selçuk Kendirli^{b**}

*Hitit Üniversitesi, İİBF, Çorum, Türkiye, E-posta: hulyacagiran Kendirli@hitit.edu.tr

** Hitit Üniversitesi, İİBF, Çorum, Türkiye, E-posta: selcukkendirli@hitit.edu.tr

GİRİŞ

Küreselleşen dünya, iletişim araçlarıyla artık bir köy haline dönüşmüş durumdadır. İletişim araçları dünyanın her köşesinden yatırımcılara haber taşıırken, iyi haberleri kötü haberlerden ayırma gibi bir düşüncenin içerisinde de girmemektedirler. Dolayısıyla, küreselleşen dünya, girişimciler açısından bir fırsat olurken, aynı zamanda da bir çıkmaza dönüşebilmektedir (Kendirli,2010). KOBİ'lerin bu süreci bir fırsata çevirebildiğini görmekteyken aynı zamanda böyle bir sürecin onlar için yıkım olduğunu da yakın zamanlarda çok acı tecrübelerle bütün dünya test etti.

Türkiye ekonomisi 1980'li yıllara kadar kapalı bir model izlemiştir. 1980'li yıllarda ise dışa açılma söz konusu olmuş ve yeni politikalar izlenmeye başlanmıştır (Altınok,2000:212). Bu gelişmelerden küçük işletmeler olumsuz etkilenmemiş aksine daha da önemli hale gelmişlerdir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'ler, bir taraftan dinamik ve esnek yapıları itibarıyla ekonomik canlanma, yapısal değişim ve teknolojik uyum sağlama konusunda önemli bir ekonomik birim olarak ortaya çıkarken diğer taraftan da yoksulluğu, bölgeler ve sosyal sınıflar arasındaki eşitsizliği azaltacak bir sosyal araç niteliği kazanmaya başlamışlardır. Bu yüzden KOBİ'ler günümüzde, hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarının odak noktasında yer almaktadırlar (Dinçer,1996:265). Genel olarak incelendiğinde KOBİ'ler, az sermaye ile çalışan, yoğun el emeği kullanan, çabuk karar verebilme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri olan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak görülmektedirler (Kendirli ve Bilginer, 2001: 85). KOBİ nitelikli işletmeler tüm AB ülkelerindeki işletmelerin yaklaşık %95'ini kapsamaktadır. Bu işletmeler aynı zamanda çalışan nüfusun Fransa'da %40, Almanya'da %43, İngiltere'de %44, İtalya'da %54, Hollanda'da %56, Belçika'da da %68 oranında bünyesinde çalıştırmaktadır (Nurkut, 1996: 70, Oktay ve Güney, 2002:2). Aynı şekilde Türkiye'de de, KOBİ'ler ülke ekonomisinin dinamik birimleri olarak ekonomik ve sosyal sisteme olan katkıları nedeniyle önem kazanmış ve ekonominin büyük bir bölümünü oluşturmuşlardır. Buna rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı bu işletmelerin sorunları her geçen gün katlanmaktadır. KOBİ'leri en fazla etkileyen sorunların başında yönetsel ve finansal sorunlar gelmektedir. KOBİ'lerin bu sorunları aşabilmesi için öncelikli olarak, işletme bünyesinde yönetim bilincinin oluşması gerekmektedir. Yönetim bilincinin oluşması, işletme bünyesinde diğer politikaların oluşup yerleşmesinde de etkin olacaktır (Kendirli,2010).

REKABETÇİ BİR ORTAMDA KOBİ'LER VE SANAYİ İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDA ÇORUM KOBİ'LERİ

Çorum İlinin Ekonomik Yapısı

Tarihi boyunca önemli bir ticaret merkezi olan, coğrafi konumu bakımından da bu avantajını çok iyi kullanan Çorum, günümüzde de yine gelişen sanayisinin yanı sıra önemli bir ticaret merkezi durumunda. Kişi başına düşen milli geliri, Devlet İstatistik Enstitüsü rakamlarına göre 2300 dolar olan Çorum'un ekonomik yapısı iki ana sektöre dayanmaktadır. Birincisi tarım, ikincisi sanayi sektörüdür. Çorum'da üretilen zirai ürünler, Karadeniz Bölgesi, Orta Anadolu, İstanbul ve yurt dışına pazarlanmaktadır. Bölgede üretilen çimento, linyit kömürü, kiremit, tuğla, şeker, tekstil ürünleri, kâğıt ve şırınga gibi sanayi ürünleri ekonomik hayatı geliştirmiştir. 1970'li yıllardan itibaren kiremit ve tuğla sanayisinin gelişmesi, bu ürünlerin ticaretini canlandırmış ve Kuzey, Orta, Güney ve Kuzey Batı Anadolu'da bu ürünlerin satılması için pazar arayışına girilmiştir. Çorum'un tuğla ve kiremit dışında sattığı mallar arasında; linyit kömürü, trans taşı, alçı taşı, sönmemiş kireç, şeker, elektrikli battaniye, emaye soba, boru, un, toprak sanayi makineleri, oto kaloriferleri, tekstil, tıbbi ampul, termosifon, elektrik malzemeleri, plastik enjektör, oto yedek parçaları, manifatura, tuhafiyeye, dayanıklı tüketim malları ve çimento yer almaktadır. Çorum'un 2000 yılı itibarıyla ithalatı 4 milyon 467 bin 810 dolardır. Kentin aynı yılda yaptığı ihracat ise 13 milyon 8 bin 220 dolardır. Anlaşılabileceği üzere Çorum, dışardan aldığından daha fazlasını dışarıya satma başarısını gösteren bir kenttir. Çorum Ticaret ve Sanayi Odası'nın (ÇTSO) 2005 yılında gerçekleştirmiş olduğu Çorum İmalat Sanayi Anket sonuçlarına göre, Çorum'daki imalat sektörleri; makine sanayi, gıda sanayi, tekstil sanayi, orman ürünleri ve mobilya imalat sanayi, kâğıt ve kâğıt ürünleri sanayi, kimya ve plastik sanayi ile taşa ve toprağa dayalı sanayi olarak gruplanmaktadır. Bu gruplamada makine sanayisi %29,8 oranındaki üretimi ile birinci sırada gelmektedir. Gıda sanayi %26,7 oranında gıda üretimi ile ikinci sırada yer alırken, taşa ve toprağa dayalı sanayi %22,5 oranındaki üretimi ile üçüncü sırada sıralanmaktadır. Kâğıt ve kâğıt ürünleri sanayi %6,6 oranındaki üretimi ile dördüncü sırada, orman ürünleri ve mobilya imalat sanayi %6,2 oranındaki üretimi ile beşinci sırada ve son olarak tekstil sanayi %5,4 oranındaki üretimi ile altıncı sırada yer almaktadır. Ayrıca, tescilli markaya sahip işletmelerin sektörel dağılımı incelendiğinde makine üretimi yapan işletmelerin %36,5'inin, taşa ve toprağa dayalı imalatçıların %84'ünün ve gi-

da sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin %60'ının tescilli markaya sahip oldukları görülmektedir (Yılmaz, 2006: 25-28). Aşağıdaki tabloda Çorum İli'nde yer alan üretim sektörlerinin ürün pazarları görülmektedir:

Tablo 1: Çorum İli'ndeki Üretim Sektörlerinin Ürün Pazar Payları

Üretim Sektörleri	Ürün Pazarları					
	Yerel Pazar Payı	Yerel Firmalar	Yerel Tüketiciler	Yakın Bölgeler	Diğer Bölgeler	Yurtdışı
İçecek	24,7	17,7	7,0	28,2	33,2	11,9
Tekstil-Giyim	8,8	0,2	8,6	34,0	36,2	21,0
Orman Ürünleri	0	0	0	0	97,0	3,0
Kauçuk ve Plastik Ürünleri	1,7	0	1,7	0	71,7	26,7
Metal Olmayan Mineral Ürünleri	27,4	17,1	10,2	7,4	60,0	3,2
Temel Metal Sanayi	0	0	0	0	90	10
İmal Edilmiş Metal Ürünleri	31,0	4,4	26,6	16,9	43,7	8,3
Toplam	25,0	9,1	15,8	17,0	47,6	10,1

Kaynak: S. Kendirli, C. Tannöven, "Çorum Ticaret Borsasının İşlevleri ve Borsa Üyelerinin Beklentileri", Gazi Üniversitesi, İİBF Dergisi , 165-185 pp., Kış 2004 .

Tablo 1'e göre Çorum İli'ndeki üretim sektörleri içinde en yüksek yerel pazar payına metal olmayan mineral ürünleri sektörü, en yüksek yerel firmaya içecek sektörü, en yüksek yerel tüketiciler payına, imal edilmiş metal ürünleri, makine ve malzeme sektörü, en yüksek yakın bölgeler payına tekstil-giyim sektörü, en yüksek diğer bölgeler payına, orman ürünleri sektörü ve en yüksek yurtdışı payına, kauçuk ve plastik ürünleri sektörü sahiptir. Aşağıdaki tabloda ise bu sektörlerin organize ihracat yollarına ilişkin payları yer almaktadır:

Tablo 2: Çorum İli'ndeki Üretim Sektörlerinin Organize İhracat Yollarına İlişkin Payları

Üretim Sektörleri	Organize İhracat Yolları					
	İhracat Yapanlar	İhracat Yapanlar	Yerel Ticaret Yapanlar	Değsüdan Dış Müşterilerle Çalışanlar	Distribütörlerle Çalışanlar	Toplam
İçecek	6,35	6,35	1,59	4,76	0,00	19,05
Tekstil-Giyim	4,76	1,59	0,00	1,59	0,00	7,94
Orman Ürünleri	0,00	0,00	0,00	0,00	1,59	1,59
Kauçuk ve Plastik Ürünleri	1,59	3,17	0,00	0,00	0,00	4,76
Metal Olmayan Mineral Ürünleri	14,29	3,17	0,00	3,17	1,59	22,22
Temel Metal Sanayi	1,59	0,00	0,00	0,00	0,00	1,59
İmal Edilmiş Metal Ürünleri	22,22	9,52	0,00	11,11	0,00	42,86
Toplam	50,79	23,81	1,59	20,63	3,17	100,00

Kaynak: S. Kendirli, C. Tannöven, "Çorum Ticaret Borsasının İşlevleri ve Borsa Üyelerinin Beklentileri", Gazi Üniversitesi, İİBF Dergisi , 165-185 pp., Kış 2004 .

Tablo 2'ye göre Çorum'daki üretim sektörleri içinde ihracat yapanların payı %23,81 iken yapmayanların payı ise %50,79'dur. İhracat yapan üretim sektörleri içindeki en yüksek paya, imal edilmiş metal ürünleri sektörü sahiptir. Yine orman ürünleri sektörü sadece distribütörlerle çalışmaktadır. İhracat yapan sektörlerin, ihracat yapmayanlara göre oranları düşük olmasına rağmen, Çorum İli ihracat payının büyük bir kısmını oluşturmaları üretim sektörlerinin başarısını bir göstergesidir.

Çorum KOBİ'lerine Rekabet Açısından Genel Bir Bakış

Çorum KOBİ'leri ile ilgili bakıldığında genel olarak makine sanayii, taş toprak sanayii, gıda sanayii ve tekstil sanayii üzerinde faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Çalışmalar incelendiğinde bu işletmelerin yöneticileri genel olarak ortaklardan birisi olarak görülmekte, profesyonel yönetici ile çalışma alışkanlığı çok görülmektedir. Fakat bu kişilerin genelde üniversite mezunu olmaları (Lisans ya da ön lisans mezunu, az sayıda da olsa lisansüstü mezunu bulunmaktadır.) işletmelerin yeteneklerini daha güçlü bir konuma getirmektedir. Bu çerçevede, Çağırın Kendirli (2008) tarafından yapılan ve Çorum imalat sanayisinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin yenilikçilik davranışlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi çalışması önemli çalışmalarından sayılabilir. Çalışmada yenilikçi davranışlarını belirleyen faktörler ve bu faktörlerin işletmelerin yenilikçilik performanslarına göre sınıflandırılmalarındaki rollerinin ortaya konulması araştırılmıştır. Çalışma kapsamında işletmelerin etkin şekilde yenilikçilik davranışında bulunmadıkları ve yenilikçilik davranışlarını etkileyen faktörler ile işletmelerin rekabetçi performansları arasında ilişki olduğu varsayımından hareket edilmiştir. Ayrıca, KOBİ'ler yöneticilerinin yeniliğe ilişkin algıları açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen yönetici özellikleri, işletme özellikleri ve yenilikçilik davranışlarıyla yöneticilerin yeniliğe ilişkin algılarına dair elde edilen bulgular, önemli ve anlamlı sonuçlar vermektedir. Çalışmada yenilikçilik davranışını etkileyen tüm faktörlerin işletmenin rekabetçi performansıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. İşletmeler, genel olarak Ar-Ge harcaması yapmamakla birlikte ürün tasarımı ve meslek içi eğitime önem vermektedirler. İşletmeler rekabet avantajı sağlama, yenilikçiliği ise önemli bir noktada görmektedirler. İşletmelerin geneli gerçekleştirdikleri yenilikleri herhangi bir patent ya da lisans almadan kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum KOBİ'ler açısından son derece önemlidir. KOBİ'ler avantajlarını koruyabilmek açısından, bu yenilikleri belgelendirmeleri noktasında özendirilmelidir (Çağırın Kendirli, 2008:193).

Çağırın Kendirli (2008) çalışmasında Çorum KOBİ'leri genel olarak son beş yıl içerisinde yenilikler yaptıklarını ve bunu üretimlerine yansıtıklarını ifade etmekte birlikte, yenilik için Ar-Ge çalışmalarının

da genel olarak dışarıdan yardım ve destek almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu döngünün kırılarak Çorum genelinde Üniversite ile işbirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Çorum KOBİ'leri, genelde iç piyasaya hitap etmektedirler ve teknolojik yenilik stratejilerini iç piyasada dâhili rakiplere karşı gerekli teknolojiye sahip olma olarak görmektedirler. Üniversite sanayi işbirliği çerçevesinde Çorum KOBİ'lerinin dünyaya açılması da hedeflenmeli ve işletmelere bu alanda bir rota da çizilmelidir. Hali hazırda işletmeler yenilik faaliyetleri için ortak laboratuvar kurmaya da sıcak bakmaktadırlar. Bu durum olumlu değerlendirilerek Hitit Üniversitesi Teknokent Projesi Çorum sanayisi ile birlikte gerçekleştirilmektedir.

Çorum KOBİ yöneticileri rekabet avantajını korumak için yenilik yapmanın ve mevcut ürünlere yeni ürünler eklemenin gerekliliğine önemli ölçüde inanmaktadırlar. Çorum KOBİ'leri ürün farklılaştırılmasını da önemli görmektedir. Bu noktada pazardan yenilik için yeterli talebin geldiğini ve bunun yenilik için önemli olduğunu ifade etmektedirler. Çorum KOBİ'leri, gerçekleştirilen ürün/hizmet ve süreç yeniliklerinin işletmeye katkı sağladığını da ifade etmişlerdir (Çağırın Kendirli, 2008: 195).

Sonuç Ve Değerlendirme

Çorum genelinde faaliyet gösteren KOBİ'ler dikkate alındığında, gerek Çorum ekonomisi için gerekse Türkiye ekonomisi için oldukça ciddiye alınabilecek bir faaliyet göstermektedirler. İşletmelerin, sayıları, yaratıkları istihdam ve katma değer payları açısından değerlendirildiğinde özellikle makine sanayinde Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip oldukları görülebilir. Bu bağlamda durum özetlenecek olursa;

Çorum KOBİ'leri yenilikçilik için gerekli olan Ar-Ge'ye inanmalarına rağmen, buna fazla önem vermemektedirler. Çorum KOBİ'lerinin yenilik geliştirmede müşteri taleplerini daha çok dikkate almaları Ar-Ge'ye önem vermemesine neden olmaktadır. Sistematik bir Ar-Ge yapıları olmadığı için, yenilik için yapılan fikir tartışmalarından bir proje ya da ticari bir ürün çıkaramamaktadırlar.

Genel olarak Çorum KOBİ'leri kendilerini iç piyasa ile sınırlanmışlardır. Uluslararası piyasalara açılmayı öngören işletmelerin sayısı oldukça önemli, fakat bu fikrin genele yayılması daha da önemlidir. İşletmelerin özellikle kriz dönemlerinde ayakta kalabilmeleri için bu fikrin oluşması şart gibi görünmektedir. Çünkü Türkiye'de tüm piyasalar her an bir kriz tehdidinde bulunmaktadır, dış piyasalara açılan işletmeler bu krizleri daha rahat atlatabilmektedirler.

Bu kapsamda Çorum KOBİ'lerine aşağıdaki öneriler sunulabilir;

- Çorum KOBİ'lerinde yenilikçilik faaliyetlerinin daha etkin yürütülebilmesi için Ar-Ge birimlerinin kurulması ve bunlara daha fazla kaynak ayrılması sağlanmalıdır. Bu konuda Çorum KOBİ'leri üniversitelerden, kamu ya da özel kuruluş Ar-Ge kurumlarından destek talebinde bulunmalıdır. Hitit Üniversitesi Teknokent Projesi işletmelere bu konuda yardımcı olabilecektir. İşletmelerinde bu sürece inanmaları ve projede daha fazla yer almaları gerekmektedir.
- Çorum KOBİ'leri ürün/hizmet ya da süreç yenilikleri gerçekleştirme kapasitesine sahiptirler. Bu süreçte müşteri talepleri öncelikli veri olarak kullanılmaktadır. Bu verilerin daha etkin kullanılabilmesi için kurulacak Teknokent bünyesinde bir veri bankası kurulabilir.
- Çorum KOBİ'leri yeniliği rekabet için önemli görmektedirler. Bu durumun bir rekabet avantajına dönüşmesi ve gerçekleştirilen yeniliklerin korunup güvence altına alınması Çorum KOBİ'leri geliştirdikleri ürün/hizmet ya da süreç yeniliklerini patent ya da lisans belgeleriyle güvence altına almalıydılar. Mevcutta bu konuda yeterli çalışma bulunmamaktadır.